

OLE MARTIN RØNNING

Arbeidersamling eller manøverpolitikk? NKP og planene om et «Labour Party» i Norge

I november 1925 lanserte Norges Kommunistiske Parti (NKP) en parole om etablering av et nytt fellesparti for arbeiderklassen i Norge. De tre daværende arbeiderpartiene NKP, Det norske Arbeiderparti (DnA) og Norges Socialdemokratiske Arbeiderparti (NSA), samt Arbeidernes Faglige Landsorganisasjon (AFL), skulle forenes under en felles politisk paraplyorganisasjon. Partiene skulle ikke oppløses organisatorisk, men fortsette som selvstendige enheter. Det engelske Labour Party framstod som en modell for planene, og samlingskonseptet fikk navn etter dette. Imidlertid stilte DnA og NSA seg negative til forslaget. NKPs framstøt ble mislykket, men Labour Party-saken fikk en videre betydning som en del av kampen om den norske arbeiderklassens politiske sjel. Debatten om etableringen av et Labour Party ble et viktig ledd i prosessen som ledet til den organisatoriske samlingen mellom NSA og DnA i 1927, og den påfølgende marginaliseringen av NKP som en politisk maktfaktor.

En omstridt parole

Høsten 1925 viste NKP en forvirrende holdning til Labour Party-spørsmålet.

Partiledelsen avviste først et utspill fra kretser i partiet og innen ledelsen av fagbevegelsen om å etablere et Labour Party. Dernest åpenbarte det seg en kraftig fraksjonsstrid innad i partiet. Labour Party-saken ble også gjenstand for en omfattende saksbehandling og debatt i Komintern, noe som endte med utarbeidelsen av en detaljert instruks til NKP om iverksettelsen av en Labour Party-parole for Norge. Etter at NKP til slutt vedtok Labour Party-parolen som partiets politiske linje, klarte politiske motstandere å få fatt i Kominterns hemmelige instruks og publiserte den i DnAs partipresse. Slik ble det skapt en oppfatning i opinionen om at Komintern hadde overprøvd NKPs tidligere avvisning av planene og forlangt en Labour Party-parole i Norge.

Denne oppfatningen har siden vært framtreddende i forskjellige memoarer og historiefaglige framstillinger. Haakon Meyer fant NKPs endring av standpunkt i saken «merkelig»,¹ Aksel Zachariassen beskrev Labour Party-strategien som «temmelig absurd» og konkluderte med at NKP «aldri [hadde] hatt noen alvorlige hensikter med sine samlingsforslag. For dem var det hele taktikk.»² Haakon Lie har skrevet: «Ma-

«Schefflo pynter seg med jomfruklær, men ingen tror at han jomfru er,» heter det i teksten til denne tegningen av Schefflo på frierferd til de to andre partiene, representert av Tranmæl og Magnus Nilssen. De første samlingstilnærmelsene mellom de tre partiene kom allerede i valgåret 1924. Selv om det praktiske behovet for samling var tydelig for alle, var avstanden mellom partene stor og stemningen ikke akkurat kjærlig. (Tegning av Jens R. Nilssen i Hvepsen nr. 13, 1924.)

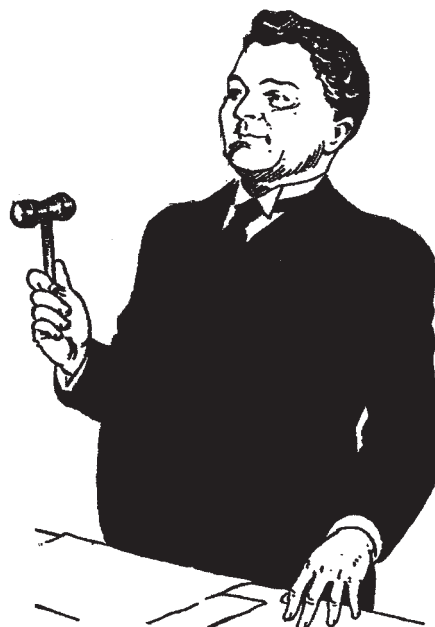
nøveren med et Labour Party sprakk som en såpeboble.»³ Einhart Lorenz har også problematisert hvordan NKP først kategorisk avviste et Labour Party, før strategien senere ble vedtatt av Komintern som partiets offisielle politikk. Lorenz konkluderte: «Komintern hadde med sine inngrep tydelig avslørt at partiledelsens vedtak kunne omstyrtes fra en dag til en annen, og at ledelsen ikke lenger var i stand til å fatte selvstendige beslutninger.»⁴ Åpningen av Kominterns arkiv i Moskva⁵ viser noe annet, noe som er utgangspunktet for denne artikkelen.

«Krogh-affæren»

I august 1925 ble det kjent for NKPs ledelse at spørsmålet om å etablere et Labour Party ble drøftet i enkelte kretser i partiet. Bakgrunnen var et initiativ fra Halvard Olsen, den mektige formannen i Jern- og Metallarbeiderforbundet, som nå var i ferd med å bli valgt som leder for hele AFL. Olsen hadde gode kontakter innenfor NKP. Han diskuterte planene om et Labour Party med blant annet Sverre Krogh som var en av partiets stortingsrepresentanter. Saken ble kjent for NKP-ledelsen fordi Krogh fortalte en utsending fra Komintern om samlingsplanene.⁶

Kominterns utsending stilte seg umiddelbart kritisk til Kroghs og Olsens Labour Party-planer. Han mente at Krogh ikke tok tilstrekkelig hensyn til NKPs integritet ved å ville føre NKP inn i et Labour Party uten klare betingelser. Samtidig var han av den oppfatning at NKP ville bli tvunget til å forholde seg til et framtidig samlingsparti. I sin rapport til Komintern skrev han at det som i alle fall var sikkert, var at det kom til å bli organisert et Labour Party i Norge. Årsaken var den sterke samlingstrangen på grunnplanet i arbeiderklassen. For NKP ville utfordringene framover være å manøvrere innenfor de rammene som et fellesparti satte. Det var derfor nødvendig at det ble utformet en politikk som bestemte NKPs forhold til et slikt parti.⁷

NKPs partiledelse ble varslet og avviste øyeblikkelig Kroghs sonderinger. Det ble satt i gang en gransking av saken, som i samtiden ble kjent som «Krogh-affæren». Olsens Labour Party-planer og samtalene med Krogh gikk imot to hovedprinsipper innenfor NKPs og Kominterns organisatoriske struktur. Til Kominterns utsending hadde Krogh antydnet at forbindelsen mellom NKP og Komintern kunne få en platonisk form innenfor et Labour Party.⁸ Et hvert samlingsframstøt som rokket ved forbindelsen til Komintern og NKPs selvstendige stilling overfor de andre partiene var uakseptabelt. NKP var en av Kominterns seksjoner, tilknytningen var selve grunnlaget for partiets eksistens. For det andre kunne samtalene mellom Olsen og Krogh karakteriseres som fraksjonsvirksomhet. NKPs ledelse var ikke informert og det var ikke fattet noe vedtak om saken i partiledelsen. I partile-

Halvard Olsen (1886-1966) ble viseformann i NKP ved etableringen i 1923. Han ble ekskudert fra partiet i forbindelse med den store jernstreiken i 1924. Olsen var formann i AFL fra 1925 til 1935. (Tegning av Jens R. Nilssen i Karikaturen nr. 36, 1925.)

delsens øyne stred dette mot den demokratiske sentralismen og innebar en trussel mot partiorganisasjonens enhet.

NKPs ledelse var imidlertid nødt til å forholde seg til spørsmålet om et samlingsparti selv om Krogh ble stoppet. Hvis Olsen med basis i fagorganisasjonen lanserte et samlingskonsept som fikk bred tilslutning, ville NKP befinne seg i en utsatt stilling dersom partiet var uten innflytelse på utspillet. Deler av partiets høyrefløy kunne godt finne på å gå med i en slik sammenslutning. For å unngå dette bestemte NKPs partiledelse å føre en kampanje mot Halvard Olsen. Gjennom å underminere hans posisjon kunne det forhindres at Labour Party-spørsmålet ble satt på dagsorden. Olsen

ble derfor angrepet på lederplass i Norges Kommunistblad.⁹ I en rapport skrev Kominterns representant at NKP nå gjorde det som var mulig for å kompromittere Olsen overfor arbeiderne i Norge, slik at han ikke kunne lansere Labour Party-planene.¹⁰

Fraksjonsstrid i NKP

Avsløringen av samlingsplanene førte til at fraksjonsmotsetningene i NKP blusset opp igjen. Etter splittelsen av DnA i 1923 var det en broket forsamling som hadde etablert NKP. Innenfor partiet eksisterte det et bredt spekter av meninger, og det hadde raskt utkrySTALLISERT seg to hovedfløyer. Høyrefløyen, som samlet seg rundt Olav Schefflo, la vekt på å etablere et kommunistisk masseparti som skulle virke gjennom parlamentarisk arbeid. Samtidig var denne gruppen positiv til å søke politisk innflytelse via et samarbeid med deler av DnA og lederfigurene i fagbevegelsen. Venstrefløyen, som i høy grad var representert av Arvid G. Hansen, ga til kjenne en mer eksplisitt revolusjonær holdning og framstod som kompromissløs overfor hva man karakteriserte som reformistene i DnA og i ledelsen for fagorganisasjonen. NKPs forhold til Komintern skapte også spenninger. Mens Hansen ønsket en bokstavtro etterlevelse av internasjonals politiske føringer, måtte etter Schefflos syn en virkelig kommunistisk politikk ta utgangspunkt i det enkelte lands forutsetninger. Det var derfor nødvendig å tilpasse Kominterns vedtak og føringer til de nasjonale forhold.¹¹

Spenningsene i NKP var blant annet kommet til syne under jernstreiken i

1924, etter det skuffende valgresultatet høsten 1924 og endelig før landsmøtet i mai 1925. Etter inn gripen fra Komintern var det imidlertid kommet til enighet på landsmøtet. Den nyvalgte parti formannen Peder Furubotn forsøkte å gå inn i en slags sentrumsposisjon i partiet, samtidig som han krevde at fraksjonsstriden måtte opphøre. Kravet var særlig rettet mot venstrefløyens harde personangrep på Schefflo og enkelte andre medlemmer blant partiets høyrefløy.

Krogh-affæren truet nå enigheten fra landsmøtet. Under Kroghs forklaringer for NKPs ledelse kom det fram at Labour Party-spørsmålet var diskutert i partiorganisasjonen i Bergen. Det ble også kjent at representanter fra Bergenspartiet gjennomførte en konferanse med Schefflo i Trondhjem etter stortingsvalget høsten 1924, uten at resten av partiledelsen var informert om dette. I tillegg var det like etter valget blitt vedtatt en beslutning i Bergensavdelingen om at NKP måtte få en ny ledelse med større politisk dømmekraft, som kunne føre en politikk på «basis av en korrekt vurdering av den økonomiske og politiske utvikling.»¹² Nå ble saken trukket fram igjen og sett i sammenheng med reisen til Trondhjem. Venstrefløyen mistenkte at reisen hadde handlet om Labour Party-ideen og vært et forsøk på å skape støtte for å endre NKPs politikk. Partiavisen *Arbeidets* redaktør, Fridthjof Bergmann som hadde deltatt på Trondhjemsturen, ble innkalt til forklaringer. Han benektet imidlertid anklagene og fastholdt at Kroghs planer om etableringen av et Labour Party i Norge først hadde kommet etter reisen til Trondhjem.¹³

NORGES KOMMUNISTBLAD

Organ for Norges kommunistiske parti

Afdeling av Den kommunistiske Internationale

3. aarg.	Utkommer alle hverdager	Torsdag 3. september 1925	Redaktør: Olav Scheffo.	Nr. 304
----------	-------------------------	---------------------------	-------------------------	---------

Et skritt videre mot et enhetlig og grunnfestet bolsjevikisk parti i Norge.

Centralstyret foretar en inngaaende analyse av partiets utvikling og politikk, og gjør enstemmig front mot likvidatoriske forsøk.

Forsideoppslag i Norges Kommunistblad 3. september 1925.

Avvisning og fordømmelse

I månedskiftet august/september 1925 ble Kroghs sonderinger og Halvard Olsens Labour Party-planer fordømt av NKPs sentralstyre. Dommen over Olsen og Krogh ble slått fast i flere teser. Videre ble det bestemt å trykke en brosjyre med utdrag fra sentralstyrets forhandlinger, samt tesene.¹⁴ Meningen var å publisere brosjyren blant partiets lokalavdelinger til skrekk og advarsel. Som en sanksjon mistet Krogh sine tillitsverv i partiet for en periode. Den påståtte høyrestrømmingen i partiavdelingen i Bergen ble oppfattet som et faktum og slått i hartkorn med Kroghs virksomhet; konsekvensen ble at sentralstyret avsatte Bergmann som redaktør i *Arbeidet*.

På sentralstyremøtet ble det imidlertid ikke tatt eksplisitt avstand fra et Labour Party i Norge etablert under andre forutsetninger. I den forbindelse ga Furubotn til kjenne at han i det siste hadde filosofert over partiledelsens strategi og at han var overbevist om riktigheten av denne. Men, fortsatte han, «jeg er

klar over at Labour Party-spørsmålet vil stille partiet i sin helhet foran oppgaver som vil kreve den aller største dyktighet og politisk kaldblodighet. Labour Party-spørsmålet kommer til å bli et av de sentrale spørsmål for vårt parti. Det kunne være interessant å komme nærmere inn på disse spørsmål, men det er vanskelig å kunne ta noe standpunkt.»¹⁵

Da mye av den senere debatten har kretset rundt NKPs endring av standpunkt i Labour Party-spørsmålet, er det nødvendig å avklare dette nærmere. Under forhandlingene i Moskva senere på høsten ble Furubotn kritisert for sentralstyrets vedtak. Komintern anklaget ham for å ha behandlet Labour Party-saken på en lemfeldig måte, siden mulighetene for et Labour Party-utspill i NKPs regi ikke var drøftet. Furubotn forklarte sin vegring med frykten for økte konflikter i partiet.¹⁶ Det må kunne antas at denne forklaringen er korrekt. Med høyrefløyen svekket som en følge av at Scheffo for tiden oppholdt seg i Sovjetunionen og en provosert venstregruppering på frammarsj i partiet, var

partiledelsen nødt til å reagere skarpt på Kroghs og Bergensavdelingens virksomhet.

Samtidig var Kominterns signaler uklare. Kominterns representant hadde gitt til kjenne at han så etableringen av et samlingsparti som uavvendelig. Nå hadde representanten intet mandat til å forlange at NKP lanserte en Labour Party-parole. Uansett måtte spørsmålet avklares i Moskva, noe som ikke var gjort da NKPs sentralstyre fattet sitt vedtak. Det kan derfor konkluderes med at NKPs ledelse ikke avviste spørsmålet om et Labour Party på generelt grunnlag, men kun Kroghs og Olsens aktiviteter. Dog var dette gjennomført på en klosset måte. Sentralstyrets fordømmelse av Krogh-affæren kunne lett tolkes til å være en generell avvisning av enhver form for Labour Party.

Komintern griper inn

På grunnlag av rapportene fra Norge bestemte Komintern å opprette en egen kommisjon i Moskva som skulle behandle problemene i NKP.¹⁷ Kommisjonen vedtok å skrive et brev til det norske partiet, hvor det skulle presiseres at spørsmålet om et Labour Party ikke var av underordnet karakter. Videre ble det foreslått å underrette Schefflo som på dette tidspunkt gjennomgikk et kuropphold i Kaukasus, for å få hans mening om sakene.¹⁸ Imidlertid stoppet saken opp. Noe brev til NKP eller til Schefflo ble ikke sendt. I begynnelsen av september grep så Kominterns leder Grigorij Zinovjev inn. Han besluttet å innkalle Furubotn til Moskva. Samtidig opphevet Zinovjev vedtaket om å sende et brev til NKP og bestemte at ikke noe

videre skritt skulle bli tatt før Furubotn ankom Moskva.¹⁹

I et fortrolig telegram fikk Furubotn nærmere instruksjoner. Telegrammet skiserte tre aktuelle spørsmål som kunne være bestemmende for NKPs framtidige skjebne. Dette var resultatene av AFLs kongress, de internasjonale faglige spørsmål og Labour Party-spørsmålet. Telegrammet opplyste også at Komintern fant det gunstig at Schefflo allerede oppholdt seg i Sovjetunionen, så begge hovedoppfatningene innenfor NKP kunne få komme til uttrykk under de kommende drøftelsene i Moskva.²⁰ Det er nødvendig å dvele noe ved Schefflos rolle på dette tidspunkt, da det er blitt hevdet at Schefflo forsøkte å påvirke beslutningsprosessen i Komintern under kuroppholdet for å sette Labour Party-spørsmålet på dagsorden, og at dette var utslagsgivende for Kominterns senere vedtak av Labour Party-parolen.²¹

Kildene støtter ikke påstanden. Under sin redegjørelse på kommisjonens fjerde møte, uttalte Schefflo at han var ukjent med at spørsmålet om et Labour Party i Norge var aktuelt, og at han ikke var forberedt på å drøfte dette.²² Av korrespondanse fra Schefflo til Kominternledelsen under kuroppholdet, finnes det i arkivmaterialet et brev til Otto V. Kuusinen.²³ Der ble ikke Labour Party-saken nevnt.²⁴ Det nye kildematerialet framstår her i samsvar med Einhart Lorenz' konklusjoner. Lorenz betvilte at Schefflo førte samtaler med Kominternledelsen om Labour Party-spørsmålet under kuroppholdet, og mente Labour Party-parolen modnet som idé innen Kominterns organisasjon, uavhengig av Schefflo.²⁵

Kommisjonsarbeidet

Da Schefflo og Furubotn hadde tiltrådt kommisjonen begynte realitetsbehandlingen av Labour Party-saken.²⁶ Forhandlingene pågikk over lengre tid og det ble ikke lagt skjul på motsetningene mellom Schefflo og Furubotn på en rekke felter. Uenigheten gikk imidlertid først og fremst på de interne forhold i partiet, ikke på holdningen til et Labour Party. Furubotn gjorde det klart at han fant tiden gunstig for å ta et initiativ i Labour Party-spørsmålet. At NKPs sentralstyre hadde fordømt Kroghs og Olsens aktiviteter, innebar etter Furubotns oppfatning ingen avvisning av selve ideen om et Labour Party under NKPs kontroll og representerte følgelig ikke noe hinder for å lansere en slik idé.²⁷

Schefflo samtykket i at tiden var inne for å ta et initiativ i Labour Party-saken, men han mente det nå var blitt svært vanskelig å finne en måte å gjøre dette på etter sentralstyrets behandling av Krogh-affæren. Å si at det var Kroghs og Olsens personlige aktiviteter som var fordømt og ikke Labour Party som en idé for partiet, ville ifølge Schefflo ingen arbeider i Norge begripe.²⁸ Senere i kommisjonsarbeidet trakk Schefflo imidlertid fram at stemningen blant arbeiderne i Norge var for et Labour Party og at det var viktig med en hurtig avgjørelse i saken før Arvid G. Hansens virksomhet klarte å vende arbeiderne mot en slik idé.²⁹ Hansen var nemlig i full gang med å avvise alle tanker om et Labour Party i Norge, og i hans regi var septemhernummeret av NKPs tidsskrift *Proletaren* i stor grad viet til dette.³⁰

Protokollene viser at Kominterns re-

Sverre Krogh (1883-1968) var stortingsmann for DnA fra 1921 og for NKP fra 1921 til 1927. I 1928 brøt han med NKP og gikk inn i DnA. (Tegning i Klassekampen nr. 16, 1922.)

presentanter i kommisjonen hadde delte meninger i Labour Party-spørsmålet. Etter omfattende behandling ble saken endelig avgjort av kommisjonens leder, Jules Humbert-Droz.³¹ Han var tilhenger av en rask etablering av et Labour Party i Norge, fordi han så dette som en vei for NKP til å vinne de brede arbeidermassene samtidig som DnA ville bli truet av oppløsning. Ved en etablering av et Labour Party med kollektivt medlemskap av fagforeninger, ville organisasjonsformen innebære at DnAs kollektivt tilsluttede medlemmer gikk over til det nye samlingspartiet. Derimot ville NKPs medlemmer fortsatt være tilknyttet moderpartiet på individuelt grunnlag, selv om NKP gikk kollektivt med i et Labour Party. Håpet var at DnA i en slik situasjon ville forvitte.³² Vi kan se at tankegangen var basert på en tradi-

Arvid Gilbert Hansen (1894-1966) hadde sentrale posisjoner i NKP fra etableringen i 1923. Han stod for en radikal venstrekurs i partiets politikk, og kom derfor i opposisjon til Kominterns linje i 1925-26 og ble anklaget for ultra-venstreavvik. Hansen var redaktør i en rekke NKP-aviser og hadde også flere verv innen Kominterns apparat i Moskva. Han ble ekskludert fra NKP i 1949. (Karikatur fra Den Røde Ungdom, 1924.)

sjonell enhetsfrontstrategi hvor kommunistpartiets stramme organisering skulle bidra til å kontrollere en fellesorganisasjon innenfra.

Humbert-Droz bestemte at det skulle utformes to resolusjoner til NKP, en fortrolig til partiledelsen og en åpen til medlemmene. Det ble besluttet å opprette en underkommissjon som skulle slå fast hovedtrekkene i NKPs Labour Party-strategi. Med deltagelse av nord-

mennene utarbeidet underkommissjonen et konkret resolusjonsforslag. I tillegg til Labour Party-parolen inneholdt resolusjonen et oppgjør med de ulike fraksjonene i NKP. Schefflo ble kritisert for å solidarisere seg med partiets høyrefløy og forsvare dens avvik. Samtidig fikk Arvid G. Hansen hard kritikk for, som det het, å føre en falsk sekterisk politikk og ha en sykkelig vilje til fraksjonsvesen og ufruktbart sektvesen. Løsningen på NKPs problemer var at Furubotn og gruppen rundt ham tok avstand fra Hansens venstrepolitikk og hans såkalte sekteriske intellektualisme og i stedet prøvde å trekke Schefflo-retningen med i et samarbeid for å utvikle partiet i bolsjevikisk retning.³³

Komintern vedtar Labour Party-parolen

Den 28. oktober 1925 var det norske spørsmålet første sak på dagsorden til Kominterns eksekutivkomité (EKKI) presidium. Humbert-Droz redegjorde for kommisjonens arbeid og konklusjoner. Videre argumenterte han for valget av en Labour Party-parole i Norge, og foreslo på vegne av kommisjonen at Kominterns resolusjon ble sendt til det norske partiet i form av et åpent brev. Etter dette ble det åpnet for en diskusjon omkring resolusjonen, hvor Zinovjev hadde en rekke spørsmål og innvendinger til kommisjonens arbeid. Interessant nok var Zinovjev kritisk til å sende resolusjonen i form av et åpent brev til NKP, da han mente at dette var gjort for ofte til det norske partiet. Labour Party-ideen burde etter Zinovjevs mening i stedet framstå som om den hadde vokst fram fra partiet selv. Dette var

tanker som Schefflo hadde vært inne på under arbeidet i kommisjonen og han ga derfor Zinovjev støtte. Under debatten påpekte Schefflo at det ikke var hensiktsmessig at NKP til stadighet ble «geschulmeistert» av Komintern. Partiets og sentralledelsens autoritet ble på denne måten undergravd, og Schefflo gikk så langt som å karakterisere det som et politisk feilgrep hvis Labour Party-resolusjonen ble sendt i form av et åpent brev.³⁴

Furubotn var imidlertid av en motsatt oppfatning. Han ønsket primært at Kominterns resolusjon ble publisert i et åpent brev som kunne spres utover partiets rammer. Som et kompromiss foreslo han at Komintern først sendte resolusjonen internt til NKP, og etter et par ukers bearbeiding i partiet fulgte dette opp med et åpent brev som skisserte både Labour Party-parolen og partiets problemer. Dette forslaget fikk ikke gehør i presidiet. Det ble advart mot bruken av et åpent brev, da dette var å spille ballen i hendene på Tranmæl, og slik gi ham et godt eksempel til agitasjonsbruk på hvordan det norske partiet ble overstyrt av Moskva.³⁵ Motivene bak Furubotns ønske er ikke kjent, men det er nærliggende å tro at Furubotn foretrakk et åpent brev for å bringe Kominterns autoritet inn i NKPs interne debatt. Vedtaket om en Labour Party-parole kunne høste storm i partiet og da ville Kominterns eksplisitte støtte være god å ha for å bevare kontrollen. Samtidig tilkjennega parolen en klar anerkjennelse av Furubotns lederskap i partiet. Ved et åpent brev ville Furubotn få publisert denne anerkjennelsen blant alle partiets medlemmer og sympatisører.

Olav Schefflo (1883-1943) var redaktør av Social-Demokraten 1918-1921, stortingsmann og DnAs parlamentariske fører fra 1922. Kom inn i NKPs ledelse ved etableringen i 1923 og ble en lederfigur for partiets høyrefløy. I 1928 brøt han med NKP og gikk i 1929 til DnA. Her er han tegnet av Kloumann i Saksen 23. mars 1925, da han satt fengslet for en antimilitær avisartikkel.

Zinovjev avgjorde diskusjonen med å beslutte at det ikke ble aktuelt med et åpent brev. EKKI behøvde ikke å hemmeligholde at man var for en Labour Party-parole i Norge, men av politiske hensyn måtte Labour Party-initiativet komme fra det norske partiet. Furubotn gjorde et siste forsøk på å argumentere for at et åpent brev ville styrke partiet, men ble ikke hørt. Han spurte da om å

få en kopi av protokollen tilgjengelig for NKPs sentralledelse, noe Zinovjev samtykket i. Resolusjonen ble så vedtatt av presidiet og bestemt hemmeligholdt.³⁶

Åpen konfrontasjon i NKP

Mens kommisjonsarbeidet pågikk i Moskva, ble NKP under Furubotns og Schefflos fravær ledet av Arvid G. Hansen. I samlingsspørsmålet hadde Hansen utarbeidet en egen strategi. Han håpet å samle arbeiderne rundt NKP på et revolusjonært grunnlag, skarpt avgrenset fra den reformisme som han oppfattet var til stede hos enkelte fagforeningsledere og ledelsen i DnA. Hansens politikk gikk ut på sammenkalling av en arbeiderkongress basert på en organisering av grunnplanet i arbeiderbevegelsen, konsentrert omkring foreninger for arbeidsløse, husmorforeninger og verkstedklubber på bedriftene.³⁷ Arbeiderkongressen skulle danne et permanent aksjonsorgan som så skulle arbeide for å fremme arbeiderklassens enhet.³⁸ Som vi har sett var Hansen imot planene om et Labour Party, og han ønsket bestemt å forhindre en slik strategi.

Da Furubotn kom tilbake fra Moskva og møtte i NKP-ledelsen for å orientere om Labour Party-parolen, ble han konfrontert med Hansens mottiltak. Ved møtets begynnelse stilte det opp en såkalt arbeiderdelegasjon bestående av partimedlemmer fra Oslo. Delegasjonen avviste innholdet i Kominterns resolusjon. I en amper stemning la delegasjonen fram en erklæring som konstaterte at det var en bestemt fraksjon av partiet som hadde vært representert i Moskva. Følgelig var det gitt Komintern uriktige

og tendensiøse opplysninger om situasjonen i Norge. Dette hadde ført til at Labour Party-parolen var vedtatt på et falskt grunnlag. Videre krevde delegasjonen at Kominterns instruks ble sendt tilbake til Moskva sammen med en ny delegasjon av valgte arbeiderrepresentanter. Furubotn ble overrumplet av intervensjonen, men han avviste alle trusler om håndgemeng og holdt fast ved at saken måtte behandles ad organisatorisk vei i partiet. Videre mente han at arbeiderdelegasjonen også var et produkt av en bestemt fraksjon i partiet, nemlig Arvid G. Hansens virksomhet. Furubotn gikk så til frontalangrep og karakteriserte Hansens politiske linje som et stivnet ultra-venstrestandpunkt og hele den ultra-venstretrretning han representerte som en kreftskade.³⁹

På det neste møtet i partiledelsen var kravet om en ny delegasjon til Moskva lagt dødt. Schefflo var nå på plass;⁴⁰ Furubotn og han kunne danne en felles front mot Hansen. Maktbalansen var forskjøvet i Hansens disfavør. Opprørslinjen som var lansert og delvis hadde nådd fram på forrige møte, ble blankt avvist. Hansen ble nå tvunget i kne og deltagerne i arbeiderdelegasjonen tatt i skole.⁴¹ Hansen forsvarte seg mot kritikken med å trekke fram det positive partiarbeidet som var utført under hans ledelse. Dette mente han var et arbeid uten spor av sekterisme. Hansen oppfattet angrepene som et fraksjonelt framstøt rettet mot hans politiske linje, hvor en oppkonstruert ultra-venstremerkelapp var forsøkt festet på ham som ledd i en maktkamp i partiet. Likevel hadde konsekvensene av Kominterns beslutning nå gått opp for Hansen. Han erklærte at «jeg kommer til aa

bøie mig for beslutningen forsaavidt beslutningen paa ny bekreftef naar alt materiale foreligger og det forlanges kategorisk, tiltrods for at jeg tror den vil svekke og delvis kompromittere Komintern i Norge.»⁴² Hansen var ikke villig til å gå i mot Kominterns retningslinjer hvis det kom et ytterligere ultimatum fra Moskva. Selv om Kominterns kritikk mot Hansen var hard, lot hans lojalitet til organisasjonen seg ikke rokke.

Landskonferansen

For å behandle og vedta Labour Party-parolen ble det i tråd med instruksene i Kominterns resolusjon innkalt til en landsomfattende partikonferanse i NKP. Forhandlingene begynte med at det ble lest opp et telegram fra Komintern, signert Zinovjev. I telegrammet ble det slått fast at Kominterns vedtak var korrekt og ikke kunne omgjøres. Samtaler med en norsk fagdelegasjon som oppholdt seg i Sovjetunionen hadde ytterligere overbevist Komintern om at Labour Party-parolen var riktig.⁴³ Derfor ble det nå krevd at parolen ble vedtatt enstemmig av partiet og at omfanget av de interne uenighetene måtte holdes skjult for offentligheten. Videre ble Hansen beordret til Moskva når konferansen var slutt for, som det het, å avgi erklæringer.⁴⁴

Hansen håpet vel i det lengste å kunne tilbakevise anklagene mot ham på partikonferansen, og var som vi har sett ikke innstilt på å gi opp sin motstand mot Labour Party-parolen før han hadde fått en endelig bekreftelse fra Komintern. Nå var bekreftelsen kommet i ultimatumets form, sammen med en øyeblikkelig beordring av ham til Moskva.

Hans håp om å få Komintern til å behandle Labour Party-parolen på nytt, med den argumentasjon at parolen var blitt til under tendensiøse forutsetninger, hadde slått feil. Hansen aksepterte derfor Labour Party-parolen, men han la ikke skjul på sin skepsis. Etter Hansens mening ville strategien føre til at Trammæl og sosialdemokratene ville finne sammen, og sette NKP i en presset situasjon. Selv om også andre representanter eksplisitt ga til kjenne sin motstand mot Labour Party-parolen, vedtok landskonferansen til slutt parolen som NKPs politiske linje.⁴⁵

NKPs Labour Party-kampanje

Umiddelbart etter konferansen begynte NKPs agitasjon for parolen. Det ble trukket fram at ideen om et Labour Party var oppstått uavhengig av NKP som et resultat av den sterke samlingstrangen i arbeiderklassen. Samtidig ble det ikke lagt skjul på debatten internt i partiet, og at Labour Party-parolen til å begynne med hadde møtt motstand i partiet.⁴⁶ I tiden framover ble det intervjuet ledende tillitsmenn i fagbevegelsen som ikke stilte seg avvisende til et Labour Party. Halvard Olsen stod i et intervju fram som fortsatt positiv til ideen. Han presiserte imidlertid hvor viktig det var at de enkelte arbeiderpartiene kunne opprettholde sin uavhengighet og sine internasjonale forbindelser innenfor et fellesparti. Intervjuet ble fulgt opp med en lederartikkel som påpekte at Olsens positive holdning ikke kunne være del av en manøverpolitikk, da Olsen var partiløs og derfor ikke hadde noen interesse i å fremme NKPs sak på bekostning av de andre arbeiderpartiene.⁴⁷

NKPs presse viste at Labour Party-parolen hadde støtte både på grunn- og toppnivå i fagorganisasjonen. Alfred Melgaard, formann i Jern og Metallarbeiderforbundet, sa i et intervju at han trodde tanken om et Labour Party i Norge kunne realiseres.⁴⁸ Flere lokale fagforeninger og enkeltaktører med bakgrunn fra fagbevegelsen tok til orde for de mulighetene et Labour Party kunne gi for å styrke hele arbeiderbevegelsen. Også Andreas Bratvold, formann i Papirindustriarbeiderforbundet, gikk inn for Labour Party-parolen. Mot Dag-gruppen, representert ved Viggo Hansteen, var heller ikke avvisende.⁴⁹

Respons og mottrekk

De andre to arbeiderpartiene ga negativ respons på NKPs utspill. Med unntak av redaktør Jakob Friis i *Rjukan Arbeiderblad*,⁵⁰ var DnA totalt avvisende. NSA gikk ikke ut med noen støtte til NKPs Labour Party-parole og forslaget førte aldri til noe organisert initiativ fra partiets side, følgelig ble det heller ikke drøftet ad organisasjonsmessig vei i det sosialdemokratiske partiet. Ølberg har imidlertid påvist at redaksjonsartiklene i partiets presse som omhandlet Labour Party-ideen, alltid avviste denne.⁵¹ DnAs hovedorgan *Arbeiderbladet* trakk fram at tanken om et Labour Party kunne ha vært drøftet under en annen synsvinkel, men en slik drøfting måtte forutsette at NKP hadde en «opriktig og ærlig vilje til samarbeid og samling.» Noen slik vilje så ikke avisen, og konstaterte hvordan Labour Party-parolen bare var en ny manøver beregnet på å bringe forvirring inn i DnA.⁵² Avisen publiserte også brosjyren NKP hadde

utarbeidet om Krogh-affæren. Etter NKPs lansering av Labour Party-parolen, framstod konklusjonene i denne brosjyren i et merkelig lys, noe *Arbeiderbladet* ikke la skjul på. Innholdet i brosjyren ble tildels latterliggjort som «troskyldige og tåpelige bemerkninger.»⁵³

DnA og *Arbeiderbladet* hadde relativt god innsikt i de interne forhold i NKP. Fraksjonsstridene og uenigheten i partiet kunne derfor lett utnyttes i agitatorisk øyemed. Vi kan også se at den utviklingen som Schefflo hadde fryktet under kommisjonsarbeidet i Moskva inntraff. NKPs tilsynelatende snuoperasjon i Labour Party-spørsmålet og partiets publisering av brosjyren om Krogh-affæren, ble bærebjelker i DnAs argumentasjon mot parolen. Til tross for dette var det likevel et visst potensial for Labour Party-parolen i arbeiderbevegelsen. I første omgang tok parolen sikte på å få i stand toppforhandlinger på initiativ fra fagbevegelsen. Det var det sjiktet av fagforeningsledere som Olsen, Melgaard og Bratvold tilhørte, som skulle drive fram samlingsideen.

Det springende punkt i planen var dog masseoppslutningen om et Labour Party. Skulle parolen lykkes, var det nødvendig at storparten av fagforeningene som var kollektivt tilsluttet DnA, så det ønskelig å gå inn i samlingspartiet. Ble presset fra grunnplanen i fagbevegelsen om å gå med i et Labour Party stort nok, oppstod den situasjonen som noe optimistisk var skissert i Moskva. DnA hadde antakelig uten problemer gjennomskuet NKPs og Kominterns taktikk. Det foregikk derfor en kamp om opinionen, hvor DnA nok satt med de beste kort på hånden. NKPs interne

problemer og tilsynelatende vingling mellom ulike standpunkter, gjorde det lett for *Arbeiderbladet* å hevde at Labour Party-parolen bare var manipulatorisk og et ledd i en Komintern-styrt manøver for å ødelegge DnA.

Samlingsforhandlingene

Resultatene av NKPs agitasjon ble evaluert i en Komintern-rapport. I følge rapporten forsøkte ledelsen i DnA å bekjempe Labour Party-parolen av all kraft. På den andre siden var en rekke framtrepende fagforeningsfolk tilhengerne av parolen. Dette tolket NKPs ledelse dit hen at partiet hadde valgt riktig kurs og at det var etablert et støttepunkt for parolen i fagbevegelsen.⁵⁴ Tiden var nå inne for neste skritt i planen.

I midten av januar 1926 kom det en forespørsel til AFLs sekretariat fra landsstyret i Bygningsarbeiderforbundet. Sekretariatet ble anmodet om å nedsette en komité med representanter fra fagorganisasjonen og arbeiderpartiene for å undersøke mulighetene for samling. Forslaget fikk en blandet mottagelse. Labour Party-tilhengerne i sekretariatet ønsket å kalle sammen representanter fra partiene for å drøfte saken nærmere. DnA-mannen Edvard Mørk foreslo derimot å utsette behandlingen av forslaget. Etter en lengre debatt ble det flertall for et forslag av Leopold Rungstad. Forslaget gikk ut på at to representanter for hvert av partiene og to representanter for sekretariatet skulle komme sammen for å undersøke mulighetene for en politisk samling.⁵⁵

Til det første møtet i samlingsforhandlingene møtte Halvard Olsen og sekretariatsmedlem Rungstad fra AFL.

Tranmæl og Oscar Torp representerte DnA og Magnus Nielsen og Olav Oksvik NSA. NKP var representert ved Furubotn og Schefflo. Olsen innledet møtet med å beskrive behovet for en politisk samling av arbeiderbevegelsen. Han pekte på at de interne konfliktene mellom partiene var til stor skade for fagorganisasjonen, og derav hele arbeiderbevegelsens interesser. Olsen foreslo å opprette en komité for politisk samarbeid, hvor de tre partiene og fagorganisasjonen var representert. Denne komiteen skulle virke samlende i de dagsaktuelle politiske spørsmål og på sikt undersøke om samarbeidet kunne utvikles til etableringen av et fellesparti. Til svar la DnA fram et ferskt landsstyrevedtak som gikk ut på at de tre partiene skulle sammensluttet i ett parti uten organiserte fraksjoner, og at det nye enhetspartiet inntil videre skulle stå utenfor de stridende internasjonale. Dette var en holdning som i utgangspunktet var uakseptabel både for NKP og NSA. Schefflo mente det likevel var rom for forhandlinger da han ikke oppfattet DnAs forslag som et ultimatum. DnAs representanter protesterte ikke på dette, og forsamlingen bestemte å la forhandlingene fortsette i et nytt møte om noen dager, etter at NKP og NSA hadde drøftet DnAs vedtak i sine respektive partiledelser.⁵⁶

Imidlertid var Kominterns resolusjon om innføringen av en Labour Party-parole i Norge og kritikken av de interne forhold i NKP, blitt stjålet fra NKPs partikontor og kommet *Arbeiderbladet* i hende.⁵⁷ Før det neste møtet i samlingsforhandlingene fant sted, ble hele resolusjonen offentliggjort i avisen under førstesideoverskriften: «Labour

Party-parolen avsløres som en eneste kjempesvindel.» Instruksjonene fra Komintern ble betegnet som et «uhyggelig dokument», «en skammelig provokasjon mot den norske arbeiderklasse og en ansvarsløs spekulasjon i samlingstrangen.»⁵⁸ Årsaken til de sterke reaksjonene, lå i enkelte formuleringer i Kominterns resolusjon som kunne tolkes dit hen at Labour Party-parolens mål kun var å ødelegge DnA.⁵⁹

Publiseringen av resolusjonen skapte et ugunstig forhandlingsklima i neste runde av samlingsforhandlingene. Tranmæl ga uttrykk for at lekkasjene skapte mistillit og slo fast at DnAs utgangspunkt ikke var til å rokke. Forhandlingene syntes å stå fast, noe som Rungstad oppsummerte på følgende måte: «Forholdet er om vi kan bli enige om å samles i ett parti, i DnA. Og det tror jeg ikke vi kan. Da synes jeg ikke egentlig der er noe mere å snakke om.» Olsen var imot en slik konklusjon. Han ville ikke uten videre gi opp forsøket på å etablere en samarbeidskomité som foruten samlingssspørsmålet, også kunne ta opp aktuelle kampsaker. Schefflo forsøkte også å holde forhandlingene i gang. Han uttalte at han oppfattet DnAs ultimatum som å være holdt i en omtrentlig form, og at det var uklart hva samling i ett parti egentlig innebar. DnAs utspill måtte derfor drøftes i NKPs ledelse. Partene ble på bakgrunn av dette enige om å samles i et nytt møte etter å ha behandlet saken på nytt.⁶⁰

Reaksjoner på lekkasjen

Etter forhandlingsmøtet fortalte Schefflo til NKPs ledelse at han hadde truffet Olsen før møtet tok til for å forhindre et

brudd i forhandlingene. I følge Schefflo hadde Olsen utarbeidet et subsidiært forslag som gikk lengre enn forslaget om etablering av en felleskomité. Forslaget innebar at det ble dannet en komité som skulle drøfte den faglige situasjonen og kunne fatte bindende beslutninger for partiene. Dette var en situasjon som NKP for all del måtte unngå å bli fanget i. Schefflo mente at et slikt forslag ville være «en helvedes affære», men forhandlingene hadde utviklet seg slik at forslaget ikke ble lagt fram. Furubotn ga uttrykk for sterk mistro til Olsens subsidiære forslag, og oppfattet dette som et bevis på at Olsen var en reformist av hele sin innstilling. Etter Furubotns oppfatning var forslaget uakseptabelt, da etableringen av en slik komité ville lamme partiet og kunne føre til en politisk likvidasjon.⁶¹ Årsaken var at NKP sannsynligvis ville bli tvunget til å oppgi sin radikale faglige politikk ved underkaste seg de beslutninger en komité av denne karakter kunne vedta.

Lekkasjen førte også til uro i NKPs partiledelse. Emil Stang lanserte et forslag som gikk ut på å akseptere DnAs forutsetninger for politisk samling og føre NKP kollektivt inn i DnA.⁶² Forslaget ble forkastet av Furubotn, som karakteriserte Stangs utspill som en panikkhandling. Schefflo gjorde i et brev til Kuusinen rede for sin oppfatning av den nye situasjonen: «Efter offentligjørelsen av EK's resolutioner i Labour Party-spørsmålet er stillingen blitt yderst vanskelig for vort parti. Vi har ikke lenger, som før, bestemmende indflydelse paa begivenheternes utvikling.»⁶³ Schefflo var bekymret for hva som kunne inntreffe, hvis AFL innkalte til en samlingskongress hvor delegatene

på forhånd måtte akseptere å underkaste seg kongressens beslutninger: «Vil vi være med, maa vi eventuelt finde os i at bli utradert av Internasjonalen. Men holder vi os utenfor, vil vort parti komme op i en krise som følge av høirefløiens uvilje mot aa bli helt isolert.»⁶⁴

For å motvirke krisen kom Furubotn med et nytt forslag til partiledelsen. Det gikk ut på at NKP skulle ta initiativ til nedsettelse av lokale enhetskomiteer, og slik etablere et nytt grunnlag for samling. Schefflo gikk mot dette, da han hevdet at forslaget ikke svarte til den aktuelle situasjon og at det ville føre til et definitivt brudd i samlingsforhandlingene.⁶⁵ Samarbeidet mellom Furubotn og Schefflo begynte nå å slå sprekker. På et nytt møte i partiledelsen ble spørsmålet om et brudd i forhandlingene igjen diskutert. Schefflo var fortsatt ikke villig til å oppgi toppforhandlingene; tidligere hadde han gjort det klart at han prioriterte samarbeidet med de partiavhengige fagforeningslederne.⁶⁶ Furubotn var på sin side overbevist om at toppforhandlingene hadde utspilt sin rolle, noe som gjorde at han ville flytte fokus over til grunnplanet. Likevel aksepterte han å delta på det siste forhandlingsmøtet.⁶⁷

Forhandlingene opphører

På det siste møtet i samlingsforhandlingene fremmet Halvard Olsen et konkret forslag om etablering av en samarbeidskomité. Tranmæl avviste forslaget. Etter hans oppfatning innebar Olsens forslag at det ble dannet en enhetsfront. Dette var en helt ny sak som lå utenfor mandatet for forhandlingene. Tranmæl nektet derfor å realitetsbehandle Olsens

forslag før det eventuelt ble vedtatt i AFLs sekretariat. Forslaget fant heller ikke noen støtte hos sosialdemokratene. Magnus Nielsen var - som Tranmæl - av den oppfatning at Olsen som representant for AFL, ikke hadde noen annen oppgave enn å undersøke om det var grunnlag for samling. Schefflo prøvde nok en gang å holde forhandlingene i gang ved å be om en utsettelse på grunn av Olsens forslag, noe som ikke fikk gjennomslag.⁶⁸ Samlingsforhandlingene var dermed avsluttet. Forsøket på å samle de tre arbeiderpartiene og AFL i et Labour Party hadde ikke ført fram.

Etterspill

I NKPs partiledelse ble de mislykkede forhandlingene og Halvard Olsens forslag grunnlag for en omfattende debatt. Schefflo ønsket å vedta at NKPs sympatisører i AFLs sekretariat skulle støtte Olsens forslag hvis det ble lagt fram i sekretariatet, uten å vente på noen uttalelse fra Komintern i saken. Furubotn var uenig. Før NKP tok stilling ville han undersøke Kominterns holdning til spørsmålet.⁶⁹ Furubotns linje ble vedtatt og det ble tatt telegrafisk kontakt med Komintern. I svaret het det at NKP kunne erklære seg rede til å tre inn i en komité slik Olsen foreslo, hvis representanter for AFLs sekretariat også deltok i tillegg til partiene. I en komité måtte NKPs representanter stå fritt til kritikk og agitasjon på vegne av partiet. I tillegg ble det presisert at hvis toppforhandlingene i denne omgang skulle strande, så betydde dette ikke slutten på Labour Party-parolen. Arbeidet med parolen skulle fortsette i alle lokale fagorganisa-

sjoner og propagandakomiteer.⁷⁰

Olsen fikk ikke gehør i AFLs sekretariat for forslaget om en samarbeidskomité. Da nye forhandlinger tok til våren 1926 mellom DnA, NSA og AFL, var NKP satt utenfor. Fokus for NKPs virksomhet ble flyttet over til grunnplanet og kombinert med en venstredreining. Schefflo og høyresiden så mulighetene for politisk innflytelse svinne hen, noe som førte til misnøye og på sikt til en avskalling av ledende partimedlemmer. Schefflo forlot NKP i 1928. Selv om Labour Party-begrepet fortsatt ble anvendt i partiets retorikk, var den opprinnelige parolen skrinlagt, og begrepet fikk et nytt innhold.⁷¹ Etter at samlingen av DnA og NSA ble en realitet, lanserte NKP en ny strategi som bygget på et samarbeid med Mot Dag-gruppen. Strategien tok sikte på å arrangere en alternativ venstreorientert samlingskongress, parallelt med DnAs og NSAs samlingskongress. Planen ble gjennomført og resulterte i dannelsen av Arbeiderklassens Samlingsparti, bestående av NKP, Mot Dag og en del fagforeninger. Partiet ble imidlertid ingen suksess og forsvant uten spor etter ett års virke.

Konklusjon

Labour Party-parolen har vært karakterisert som en manøver, en strategi som ikke var ment å skulle virkeliggjøres og som kun hadde til hensikt å tilintetgjøre NKPs konkurrenter. Det synes klart at parolen hadde visse manipulatoriske elementer, men det er et mål for politiske organisasjoner å søke makt på bekostning av andre. Kildene viser at Komintern så parolen som en mulighet til å etablere et samlingsparti i Norge,

hvor kommunistene kunne oppnå en dominerende posisjon. Samlingspartiet skulle virkeliggjøres gjennom en klassisk enhetsfrontstrategi som innebar toppforhandlinger om samling, samtidig som det ble ført en radikal retorikk overfor grunnplanet for å bidra til økt oppslutning om en kommunistisk politikk. Det var meningen at NKP med sin stramme organisering skulle profitere på etableringen av et Labour Party, mens DnA ville bli truet som en følge av det kollektive medlemskapet.

En annen faktor som bidro til Kominterns vedtak av parolen var internasjonalens generelle bevegelse mot høyre og åpning for samarbeid med sosialdemokrater i denne perioden. Det at Labour Party-planene først ble aktualisert utenfor NKPs kontroll, bidro særskilt til å trekke fram denne politikkens potensial i Norge. Komintern oppfattet stemningen i den norske arbeiderklassen som å være positiv til et Labour Party, noe som ble avgjørende for å vedta parolen. Denne oppfatningen bidro de norske representantene til å forsterke under kommisjonsarbeidet. På bakgrunn av dette vil det være uriktig å karakterisere NKPs parole som en uærlig manøver. Både Komintern og det norske partiet ønsket å etablere et Labour Party.

Realismen i parolen var imidlertid en annen sak. Kominterns oppfatning av den norske arbeiderklassens radikale sinnelag var noe overdrevet. DnAs dominerende posisjon, særlig i hovedstaden, ga partiet et overtak som ble forsterket gjennom *Arbeiderbladets* agitasjon. Vi har sett hvordan NKPs politiske feilgrep kombinert med lekkasjer av fortrolige dokumenter, ble brukt for å

diskreditere kommunistene i opinio-
nen. Således fikk NKP stadig redusert
troverdighet utenfor partiets egne rek-
ker. Det var også omfattende spenning-
er innad i NKP. Venstrefløyen hadde
vanskelig for å akseptere Labour Party-
parolen, selv om grupperingens lojalitet
til Komintern gjorde sitt til å passivisere
motstanden. For høyrefløyen var imid-
lertid etableringen av et Labour Party
viktig for å oppnå politisk innflytelse og
en samling av arbeiderbevegelsen. Da
toppforhandlingene brøt sammen og
utviklingen pekte mot et isolert NKP,
førte det til en økt misnøye og desillu-
sjonering i høyrefløyen.

Vi har sett at Labour Party-parolen er
trukket fram som et eksempel på Ko-
minterns overkjøring av den norske
partiledelsen og at Labour Party-saken
synliggjorde NKPs manglende evne til å
ta selvstendige beslutninger. Det ser ut
til å være liten tvil om at behandlingen
av «Krogh-affæren» ga til kjenne svak-
heter i NKPs ledelse. Vedrørende parti-
ets forhold til Komintern er det likevel
behov for en nyansering. Labour Party-
spørsmålet ble ikke realitetsbehandlet i
Moskva før de norske representantene
var på plass. NKP måtte også tåle kri-
tikk i kommisjonen for den svake selv-
stendige håndteringen av Labour Party-
spørsmålet. En Komintern-representant
ga for øvrig eksplisitt uttrykk for at det
var vanskelig for Komintern å behandle
en slik sak uten en forutgående drøfting
i det norske partiet.⁷²

Under forhandlingene i Moskva støt-
tet de norske representantene vedtaket
om Labour Party-parolen og de tok ak-
tivt del i utformingen av resolusjons-
teksten. Protokollene viser at forhand-
lingene foregikk i en åpen atmosfære.

Det ble for eksempel ikke lagt skjul på
motsetningene mellom Schefflo og Fu-
rubotn på en rekke områder. Derfor er
vedtaket av Labour Party-parolen neppe
noe godt eksempel på Kominterns over-
kjøring av det norske partiet. I 1925 var
det fortsatt rom for debatt og motstri-
dende synspunkter i Komintern.

Noter

- 1 H. Meyer: Den politiske arbeiderbevegelse
i Norge, Oslo 1935: 245.
- 2 A. Zachariassen: *Martin Tranmæl*, 2. ut-
gave, Oslo 1979: 205.
- 3 H. Lie: *Loftsrydding*, Oslo 1980: 161.
- 4 E. Lorenz: *Det er ingen sak å få partiet lite*,
Oslo 1983: 74.
- 5 Kominterns arkiv finnes i *Det russiske stat-
sarkiv for sosial og politisk historie*, heretter
forkortet RGASPI etter de russiske initia-
lene. Arkivet het inntil 1999 *Det russiske
senter for bevarelse og studier av kilder til
den nyere tids historie*, forkortet RTsKhID-
NI.
- 6 Møtet fant sted 31. juli 1925. Komintern-
utsendingen var latvieren Mikhail Groll-
mann som arbeidet i Kominterns
org.avdeling. Under oppholdet i Norge
brakte han dekknavnene Gustav, Gus-
tavson og Oswald. Identiteten kan
bekreftes ut i fra notater og rapporter i
kildematerialet. RGASPI Fond 495, opis
178, delo 209, list 163 (heretter 495-178-
209: 163) og 495-25-689: 258-269.
- 7 RGASPI 495-25-689: 259-264. Brev til
Komintern fra Grollmann 1. august 1925.
- 8 Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek i
Oslo (heretter AAB), Lippes film nr.1,
sek.62: 4. Protokoll NKPs Pol.byrå 10. au-
gust 1925.
- 9 Lederartiklene angrep Olsen personlig.
Han ble karakterisert som anfører for den
reaksjonære blokk i AFL, og med «sitt
blinde kommunisisthat» eksisterte det in-
nen fagbevegelsen «ingen byraokrat som
er mer elsket av borgerskapet». *Norges
Kommunistblad* 8. og 12. august 1925.

- 10 RGASPI 495-25-689: 266. Brev fra Grollmann 14. august 1925.
- 11 O. Schefflo: *Den røde tråd i Norges historie*, Oslo 1925: 6.
- 12 AAB Lippes film nr.1, sek.29: 396.
- 13 *De likvidatoriske forhandlinger om et norsk Labour Party*, Oslo 1925: 24.
- 14 Ibid.
- 15 AAB Lippes film nr.1, sek.41: 305. NKPs sentralstyre 30. august – 2. september 1925.
- 16 RGASPI 495-53-3: 6. Protokoll 3. møte i Den skandinaviske kommisjon 24. september 1925.
- 17 RGASPI 495-53-3: 1. Protokoll 1. møte i Den skandinaviske kommisjon 24. august 1925.
- 18 RGASPI 495-53-3: 2. Protokoll 2. møte i Den skandinaviske kommisjon 27. august 1925.
- 19 RGASPI 495-53-7: 67. Brev til EKKIs sekretariat 12. september 1925.
- 20 RGASPI 495-18-397b: 41. Telegram fra EKKIs sekretariat v/Pepper til Furubotn 8. september 1925.
- 21 «I denne situasjonen var det at Schefflo, gjennom uoffisielle samtaler med Komintern-ledelsen, klarte å få gjennomslag for Labour Party-parolen.» E. Krogstad, *Enhetsbestrebelse mellom arbeiderpartiene i Norge 1922-1947*, Hovedoppgave i historie, UiO 1980: 30-31.
- 22 RGASPI 495-53-3: 11. Protokoll 4. møte i den skandinaviske kommisjon 25. september 1925.
- 23 Otto Ville Kuusinen (1881-1964) var født i Finland. Han arbeidet i Komintern fra grunnleggingen, hvor han ble generalsekretær i 1921 og valgt inn i EKKI og presidiet i 1922. Foruten arbeidet i Komintern fram til oppløsningen i 1943, hadde Kuusinen andre framstående verv. Han var bl.a. president i den finsk-karelske sovjetrepublikk og representant i det russiske kommunistpartiets sentralkomiteé og politbyrå.
- 24 RGASPI 495-178-209: 67. Håndskrevet brev fra Schefflo til Kuusinen 11. september 1925.
- 25 Lorenz 1983: note 3: 65.
- 26 Det er tidligere blitt hevdet at kommisjonsarbeidet var over da Furubotn ankom Moskva. Jf Lorenz 1983: 65. Kildene viser at dette ikke er korrekt.
- 27 RGASPI 495-53-3: 2. Protokoll 3. møte i Den skandinaviske kommisjon 24. september 1925.
- 28 RGASPI 495-53-3: 11. Protokoll 4. møte i Den skandinaviske kommisjon 25. september 1925.
- 29 RGASPI 495-53-3: 20. Protokoll 5. møte i Den skandinaviske kommisjon 29. september 1925.
- 30 Et Labour Party i Norge var et «dødfødt projekt, bygget på falske historiske analogier...». *Proletaren* nr. 17/18, 20. september 1925.
- 31 Jules Humbert-Droz (1891-1971) var født i Sveits og tok del i grunnleggingen av det sveitsiske kommunistpartiet i 1921. Han ble valgt inn i EKKI på Kominterns 3. kongress samme år. Humbert-Droz ledet Kominterns sekretariat for de latinspråklige land fram til 1928, hvor han kom i et konfliktforhold til Stalin. Humbert-Droz ble ekskludert fra det sveitsiske kommunistpartiet i 1943. Han gikk så inn i det sosialdemokratiske partiet og ble partisekretær i perioden 1947-1959.
- 32 RGASPI 495-53-3: 44-45. Protokoll 7. møte i Den skandinaviske kommisjon 15. oktober 1925.
- 33 RGASPI 495-53-6: 54-55. Protokoll fra møtet i underkommisjonen 16. oktober 1925.
- 34 RGASPI 495-2-42: 59-69. Protokoll nr.37. EKKIs presidium 28. oktober 1925.
- 35 Ibid.
- 36 Ibid.
- 37 A. G. Hansen: *Fra Lasalle til Lenin*, Oslo 1929: 123.
- 38 J. Lippe: *NKPs historie bind 1*, Oslo 1967: 201.
- 39 AAB Lippes film nr.1, sek.62. NKPs pol.byrå 6. november 1925.
- 40 Furubotn returnerte 3.november. Schefflo kom senere fordi han ble nektet visum til Finland og måtte endre reiseruten til Norge. *Norges Kommunistblad* 4. november 1925.

- 41 AAB Lippes film nr.1, sek.62. NKPs pol.byrå. 11. november 1925.
- 42 Ibid.
- 43 Fagdelegasjonen møtte Kuusinen og Bukharin i Kreml 13. november 1925. RGASPI 495-48-3: 1-35. Protokoll fra fagdelegasjonens møter med Kominternledelsen.
- 44 AAB Lippes film nr.1, sek.58. Protokoll for NKPs 1. partikonferanse 22-24. november 1925.
- 45 Ibid.
- 46 *Norges Kommunistblad* 26. november 1925.
- 47 Ibid: 4. desember 1925.
- 48 Ibid: 5. desember 1925.
- 49 Ibid: 19. desember og 21. desember 1925.
- 50 Jacob Friis støttet en tilnærming mellom venstresiden i DnA og NKP og arbeidet skjult for dette. RGASPI 495-178-209: 50. Fortrolig brev fra Friis til Kuusinen 1. april 1925.
- 51 P. M. Ølberg: *Samlingsbestrebelse i norsk arbeiderbevegelse fra november 1923 til januar 1927*, magisteravhandling i statsvitenskap, UiO 1957: 39.
- 52 *Arbeiderbladet* 13. november 1925.
- 53 Ibid: 19. november 1925.
- 54 RGASPI 495-164-438: 1. Rapport skrevet av Willy Mielenz.
- 55 Lorenz 1983: 71.
- 56 AAB *Samlingsforhandlingene mellem DNA, LO, Norges soc.-dem. arbeiderparti og NKP 1926*. Første møte.
- 57 Haakon Lie har hevdet at NKPs Albin Eines ga dokumentene til *Arbeiderbladet*. H. Lie: *Martin Tranmæl, et bål av vilje*, Oslo 1988: 395.
- 58 *Arbeiderbladet* 3. og 4. februar 1926.
- 59 I Kominterns resolusjon stod det blant annet at tiden for en organisatorisk etablering av et Labour Party inntraff når DnA var i ferd med å oppløses. Videre stod det at NKP måtte lære seg å manøvrere med reformistiske fagforeningsledere.
- 60 AAB *Samlingsforhandlingene mellem DNA, LO, Norges soc.-dem. arbeiderparti og NKP 1926*. Andre møte.
- 61 RGASPI 495-178-63: 26. Scheflos referat fra samlingsforhandlingene.
- 62 «Det eneste som kan redde os nu er at Halvard Olsen kan fremsætte et forslag om at de to andre partier gaar ind i D.N.A., men beholder sin politiske selvstendighet.» RGASPI 495-178-63: 14. NKPs pol.byrå. 4. februar 1926.
- 63 RGASPI 495-178-210: 37. Håndskrevet brev fra Scheflo til Kuusinen 10. februar 1926.
- 64 Ibid.
- 65 RGASPI 495-178-63: 31-32. Protokoll NKPs pol.byrå 15. februar 1926.
- 66 RGASPI 495-178-63: 27. Protokoll NKPs pol.byrå 4. februar 1926.
- 67 RGASPI 495-178-63: 42. Protokoll NKPs pol.byrå 17. februar 1926.
- 68 AAB *Samlingsforhandlingene mellem DNA, LO, Norges soc.-dem. arbeiderparti og NKP 1926*. Tredje møte.
- 69 RGASPI 495-164-433: 58. Protokoll NKPs pol.byrå 19. februar 1926.
- 70 RGASPI 495-164-448: 4. Telegram fra EKKIs presidium.
- 71 Begrepet Labour Party innebar nå et samlingsparti til venstre for DnA-NSA, med tilslutning av et mindretall av arbeiderklassen, i motsetning til tidligere da intensjonen var et samlende flertallsparti. Jf. J. Pepper: *Das Labour-Party-Problem in Norwegen, Die Kommunistische Internationale*, Hefte 13, 29. mars 1927: 619.
- 72 RGASPI 495-53-3: 48. Protokoll 7. møte i Den skandinaviske kommisjon 15. oktober 1925. Innlegg av Yrjö Sirola.